અર્ધ સાપ્તાહિક કચ્છમિત્ર
બુધવાર, તા. ૧૩-૦૬-૨૦૧૨

પ્રમુખકીય લોકશાહી યોગ્ય વિકલ્પ-૨

દ્વિપક્ષીય પદ્ધતિ બહુધા સ્વીકાર્ય બની છે

જાણીતા આર્કિટેક અને કન્સલ્ટીંગ ઇજનેર જશવંત મહેતાએ દેશમાં અમેરિકા જેવી પ્રમુખ લોકશાહી પદ્ધતિ શા માટે સુયોગ્ય બની શકે તેની રસપ્રદ છણાવટ આ લેખાંકના પ્રથમ મણકામાં કરી. હવે પ્રમુખીય લોકશાહી વિશે પ્રવર્તતી ગેરસમજો અને દેશની પ્રવર્તમાન રાજકીય ડામાડોળ સ્થિતિ વિષે આગળ વાંચીએ...

ફ્રેંચ ઉદાહરણ

પ્રમુખશાહી સ્વરૂપની સરકારમાં બહુપક્ષીય પદ્ધતિને પ્રોત્સાહન નથી મળતું. એના અન્ય સફળ ઉદાહરણમાં ફ્રાંસનો દાખલો પણ લઈ શકાય. ૧૯૪૬-૫૮ના સમયગાળામાં ત્યાં સંસદીય સ્વરૂપની સરકાર હતી અને આપણી જેમ ફ્રાંસની પ્રજાએ પણ સતત અસ્થિર સરકારોના સાક્ષી બનવું પડ્યું હતું. આ અરસામાં ત્યાં નવાનવા પક્ષો રચાયા રહેતા અને હયાત પક્ષોમાં ભંગાણ પડતા રહેતા હતા. વિસ્તારમાં આપણા કરતાં ઘણા નાના એવા ફ્રાંસમાં ૧૪ રાજકીય પક્ષો હતા અને આ બાર વર્ષ દરમ્યાન ત્યાં ૨૬ મિશ્ર સરકારો રચાઈ હતી. આ પરિસ્થિતિનો અંત લાવવા ડીગોલના નેતૃત્વ હેઠળ ૧૯૫૮માં લોકમત દ્વારા ફ્રાંસે પ્રમુખશાહી સરકારની પદ્ધતિ અપનાવ્યા બાદ દેશને સ્થિર સરકાર તો મળી પણ સાથે સાથે રાજકીય પક્ષોની સંખ્યામાં સતત ઘટાડો થતો રહ્યો છે. અગાઉના ૧૪ પક્ષોની સરખામણીએ હવે ત્યાં માત્ર ચાર જ મુખ્ય પક્ષો રહ્યા છે અને તે પણ ડાબેરી અને જમણેરી એમ બે મોટી યુતિમાં પરિવર્તિત થઈ ગયા છે. આમ બહુધા તંદુરસ્ત કહી શકાય તેવી દ્વિપક્ષીય પદ્ધતિ સ્થાપિત થઈ છે.

ભ્રષ્ટાચાર-યથા રાજા તથા પ્રજા

છેલ્લા બાવીસ વર્ષમાં આપણે ત્યાં સાત લોકશાહીની ચૂંટણીઓ થઈ જેમાં ત્રણ મધ્યસત્ર ચૂંટણીનો સમાવેશ થાય છે. આ સમય દરમ્યાન વિવિધ પક્ષોના શંભુમેળા દ્વારા રચાયેલી મિશ્ર સરકારોએ સત્તાના સુકાન સંભાળ્યા છે. આઝાદી પછી ૬૪ વર્ષમાં ધીરે ધીરે ભ્રષ્ટાચાર વધતો ગયો છે પણ છેલ્લા બાવીસ વર્ષોમાં આ ભ્રષ્ટાચાર નવા નવા શિખરો સર કરતો રહ્યો છે. કમનસીબે આ વ્યાપક રીતે છવાયેલા ભ્રષ્ટાચારથી હવે ન્યાયતંત્ર અને લશ્કર પણ બાકાત નથી રહ્યા. હકીકતમાં તો સ્પેકટ્રમ ટુ-જી, કોમનવેલ્થ ગેમ્સ, આદર્શ હાઉસિંગ સોસાયટી અને જમીન અને ખાણકામને લગતા અન્ય સંખ્યાબંધ કૌભાંડોને કારણે લોકોનો રાજકીય તંત્રમાંનો વિશ્વાસ સંપૂર્ણપણે ડગી ગયો છે. દેશભરમાં સર્વત્ર વ્યાપક છવાયેલા ભ્રષ્ટાચારમાં નિઃશંક રાજકીય ભ્રષ્ટાચાર અને ખાસ કરીને પ્રધાનમંડળમાં વ્યાપેલા ભ્રષ્ટાચારે મોટો ભાગ ભજવ્યો છે. જુદા જુદા રાજકીય પક્ષોની બનેલી મિશ્ર સરકારોમાં સરકારને સમર્થન, ટેકો આપવાના બદલામાં આ રાજકીય પક્ષો મોટી કિંમત વસૂલ કરતા રહ્યા છે. જાણીતી સંસ્કૃત ઉક્તિ 'યથા રાજા તથા પ્રજા' છે. ચૂંટાઈ આવ્યા પછી આપણે ત્યાં પ્રધાનમંડળ રાજાનું સ્થાન ભોગવે છે અને રાજકીય ક્ષેત્રે વધતો જતો ભ્રષ્ટાચાર હવે ધીરે ધીરે પ્રજાના છેક નીચલા સ્તર સુધી પ્રસરતો ગયો છે. કોઈપણ રાજકીય પદ્ધતિમાં ભ્રષ્ટાચાર સંપૂર્ણ રીતે ડામવો મુશ્કેલ છે પણ આપણે અપનાવેલી સંસદીય પદ્ધતિની સરખામણીમાં અમેરિકાએ અપાનવેલી પ્રમુખીય લોકશાહીમાં ભ્રષ્ટાચારને કાબૂમાં રાખવા માટે અંકુશો અને સમતુલા નિઃશંકપણે વધારે અસરકારક છે. એકવાર ચૂંટાયા બાદ પ્રમુખને સ્વચ્છ અને પ્રતિભાસંપન્ન વ્યક્તિઓનો પ્રધાનમંડળમાં સીધો સમાવેશ કરી સારું શાસન આપવાની પૂરેપૂરી તક મળી રહે છે. ચૂંટાયા પછી પ્રમુખને ભ્રષ્ટ સંસદસભ્યો કે પ્રધાનોના ટેકાની જરૂર રહેતી નથી. સત્તાના વિશ્લેષણના સિદ્ધાંત પર રચાયેલી સાચી પ્રમુખીય લોકશાહીમાં પ્રધાનમડળમાં સંસદસભ્યોનો સમાવેશ કરવાનો સવાલ જ ઉપસ્થિત થતો નથી. (જો સંસદના સભ્યનો પ્રધાનમંડળમાં સમાવેશ કરવો હોય તો તેને સંસદમાંથી રાજીનામું આપવું જરૂરી રહે છે) બીજીતરફ પ્રમુખ ઉપર સમતુલા જળવાઈ રહે તે માટે પ્રમુખે નિયુક્ત કરવા ધારેલા પ્રધાનપદના ઉમેદવારોને સંસદની મંજૂરીની જરૂર રહે છે. આ ઉપરાંત ફેડરલ બ્યૂરો ઓફ ઈન્વેસ્ટીગેશન (એફ.બી.આઈ.) દ્વારા પ્રધાનપદ માટેની પસંદગી પામેલા દરેક ઉમેદવારનો રિપોર્ટ ખાનગીમાં પ્રમુખને પહોંચાડવામાં આવે છે. પ્રમુખની ચૂંટણી નવેમ્બરના પ્રથમ અઠવાડિયામાં થયા પછી લગભગ અઢી મહિનાના ગાળા પછી પ્રધાનમંડળની નિયુક્તિ થાય છે "અને સમયગાળામાં પ્રધાનપદ અને અન્ય દરેક મહત્ત્વની જગ્યાની નિમણુક માટેના ઉમેદવારની પૂરતી ચકાસણી કરવાનો સંસદને પણ સમય મળી રહે છે. આની સાથેસાથે સંસદના સભ્યો પણ પ્રધાનમંડળથી સંકળાયેલા નહીં હોવાથી તેઓને પણ ભ્રષ્ટાચારી પ્રધાનોને બચાવ કરવાનું કોઈ વિશેષ કારણ રહેતું નથી. હકીકતમાં ઘણીવાર પ્રમુખના પોતાના જ પક્ષના સંસદસભ્યો પણ આવા ભ્રષ્ટ પ્રધાનોને ખુલા પાડતા અચકાતા નથી. આપણે ત્યાં જ્યારે ખૂબ જ ઉહાપોહ થાય ત્યારે 'ભ્રષ્ટાચાર સાંખી નહિ લેવાય અને ભ્રષ્ટાચારી પ્રધાન સામે પગલાં લેવામાં કોઈપણ કચાશ રહેશે નહીં' એવા પોકળ વચનો સાંભળવા આપણે હવે ટેવાઈ ગયા છીએ. પ્રધાનમંડળની નિમણુક સંસદના બહારના સભ્યોમાંથી લેવાની પ્રથા જાપાન જેવી સંસદીય પદ્ધતિને વરેલા દેશમાં પણ સ્વીકારવામાં આવી છે. જે અનુસાર વડાપ્રધાનને ૫૦ ટકા જેટલા પ્રધાનો સંસદ બહારથી લેવાની છૂટ આપવામાં આવી. જર્મની કે જ્યાં ચાન્સેલર વડાપ્રધાનનું સ્થાન અને સત્તા ભોગવે છે ત્યાં પણ ચાન્સેલરને સંસદ બહારથી કોઈપણ વ્યક્તિને પ્રધાનમંડળમાં સામેલ કરવાની સંપૂર્ણ છૂટ આપવામાં આવી છે.

છણાવટ

જશવંત બી. મહેતા

લોકપાલ ખરડો અને અણ્ણાનું આંદોલન

છેલ્લા ૪૨ વર્ષથી ઠેલાતા રહ્યા પછી દેશભરમાં વ્યાપક છવાયેલા ભ્રષ્ટાચારથી સરકાર ઉપર હવે આ ખરડો પસાર કરવા પ્રચંડ દબાણ છે. આ ખરડા હેઠળ વડાપ્રધાનથી લઈને નીચલા સ્તરના સરકારી નોકર ઉપર ભ્રષ્ટાચારના આરોપ માટે લોકપાલને સ્વતંત્ર રીતે પોતાની કાર્યવાહી કરવાની છૂટ આપવાની ભલામણ છે. લોકપાલના મુદ્દે અણ્ણા હઝારેએ છેડેલા આંદોલનને આમજનતાનો વ્યાપક ટેકો પ્રાપ્ત થયો છે પણ ભ્રષ્ટાચારને કાબૂમાં રાખવા માટે લોકપાલની સાથેસાથે હાલની શાસનપદ્ધતિમાં પરિવર્તન લાવવું વધારે અગત્યનું છે. આજે જ્યારે રાજ્ય કે કેન્દ્રસ્તરે પ્રમાણિક પ્રધાન શોધવો મુશ્કેલ છે અને લાખો સરકારી બાબુઓનો ખૂબ મોટો વર્ગ ભ્રષ્ટ છે તો લોકપાલ કેટલા પ્રધાનો કે સરકારી બાબુઓ સામે કામગીરી કરતો રહેશે ? આપણે કેટલા લોકપાલો નિમશું અને તે માટે કેટલો મોટો સ્ટાફ ઊભો કરશું અને તે ભ્રષ્ટ નહિ રહે તેની ખાતરી શું ? અણ્ણા હઝારેના આ આંદોલનને આમજનતા દ્વારા મળેલા વ્યાપક ટેકાનો યોગ્ય શાસનપદ્ધતિ માટે જનજાગૃતિની ચળવળમાં રૂપાંતર કરવાની તક ઝીલી લેવાની જરૂર છે. કમનસીબે આ મુદ્દે તેઓનું ધ્યાન ખેંચ્યા છતાં પણ તેઓ 'લોકપાલ'થી આગળ વિચારવા તૈયાર નથી અને મોટા પ્રમાણમાં મીડિયા પબ્લિસિટી મળવાથી તેઓ બે વેંત ઉપર ચાલતા હોય તેવું લાગે છે.

contd - 2

- 2 -

પ્રમુખીય લોકશાહી વિશેની ગેરસમજ

પ્રમુખીય લોકશાહીની વિરુદ્ધમાં અવારનવાર દલીલ કરવામાં આવે છે કે આ શાસનપદ્ધતિમાં એક જ વ્યક્તિના હાથમાં વિશાળ સત્તા કેન્દ્રિત થાય છે અને તે સરમુખત્યારશાહી તરફ ઢળવાની શકયતા રહે છે. કોઈપણ શાસનપદ્ધતિ હોય પછી તે સંસદીય હોય કે પ્રમુખીય પદ્ધતિ હોય તેનું સરમુખત્યારશાહીમાં રૂપાંતર થાય કે નહીં તે બંધારણમાં 'અંકુશો અને સમતુલા'ની જોગવાઈઓ ઉપર આધાર રાખે છે. ૧૯૨૦-૪૦ના સમયમાં જર્મનીમાં સંસદીય લોકશાહી હતી. હિટલરે ૧૯૩૨માં સત્તા ધારણ કરી, સાત વર્ષમાં સંસદીય લોકશાહીની મર્યાદાઓ ઓળંગી સરમુખત્યારની સત્તા ધારણ કરી લીધી હતી. આપણે ત્યાં પણ ૧૯૭૫-૭૭માં ઈંદિરા ગાંધીએ કટોકટીની પરિસ્થિતિ જાહેર કરી સંસદીય શાસનપદ્ધતિનું લગભગ સરમુખત્યારશાહીમાં પરિવર્તન કરી દીધું હતું. આ સમય દરમ્યાન બંધારણનો ૪૨મો સુધારો સંસદમાં પસાર કરવામાં આવ્યો હતો જે મુજબ બંધારણમાં ૩૬૮ની કલમમાં ફેરફાર કરવાની સત્તા સંસદને પ્રદાન કરવામાં આવી હતી. આ સુધારાથી સંસદને બંધારણને કંઈપણ સુધારો કરવાની અબાધિત સત્તા આપવામાં આવી હતી અને સત્તાને સુપ્રીમ કોર્ટમાં પણ પડકારવી મુશ્કેલ હતી. સદ્‌ભાગ્યે ૧૯૭૭ની ચૂંટણીમાં જનતા પાર્ટી સત્તા ઉપર આવી અને આ સુધારાને રદ કરવામાં આવ્યો. ન્યાયતંત્ર, વિધાયક સત્તા (જે મુખ્યત્વે સંસદને આપવામાં આવી હોય છે) અને વહીવટી સત્તા (જે આપણે ત્યાં કેન્દ્રસ્તરે વડાપ્રધાન અને તેનું પ્રધાનમંડળ અને રાજ્યસ્તરે મુખ્યપ્રધાન અને તેનું પ્રધાનમંડળ ભોગવે છે) એ લોકશાહીના ત્રણ મુખ્ય આધારસ્તંભ કહી શકાય. સાચી પ્રમુખીય લોકશાહીમાં વહીવટી સત્તા અને વિધાયક સત્તા વચ્ચે સત્તાના યોગ્ય વિભાજનથી અંકુશો અને સમતુલા સચવાઈ રહે

(જુઓ પાનું ૧૦)

-2-

ચોથા પાનાથી

છણાવટ

છે. આમ થવા માટે સંસદ અને વહીવટી સત્તા ધરાવનાર પ્રમુખ અને તેનું પ્રધાનમંડળ એકમેકથી અલગ રહેવા જરૂરી છે. અમેરિકા અને ફ્રાન્સે અપનાવેલી પ્રમુખીય લોકશાહીએ પ્રમુખીય શાસનતંત્રનો એક ઉમદા દાખલો પૂરો પાડયો છે. આ બંને લોકશાહીમાં સંસદને વહીવટી સત્તામાંથી સંપૂર્ણપણે અલગ રાખવામાં આવી છે પણ સાથેસાથે પ્રધાનમંડળને અંકુશમાં રાખવાની સત્તા સંસદને પ્રદાન કરવામાં આવી છે અને પ્રમુખને પ્રધાનમંડળના કોઈપણ સભ્યને સામેલ કરતાં પહેલાં સંસદની મંજૂરી લેવી જરૂરી રહે છે. બીજીબાજુ સંસદને ધારાઓ પસાર કરવાની સંપૂર્ણ સત્તા આપવામાં આવી છે તો સાથેસાથે પ્રમુખને કોઈપણ ધારો યોગ્ય ન લાગે તો 'વીટો' વાપરવાની સત્તા પણ આપવામાં આવે છે. સંસદના કોઈપણ સભ્યને કોઈપણ ધારા ઉપર પોતાની મરજી પ્રમાણે યોગ્ય લાગે તે રીતે મત આપવાની છૂટ આપવામાં આવી છે. (આપણે ત્યાં પક્ષના વ્હીપનો આદેશ પક્ષ દ્વારા અપાય તો સંસદના સભ્યને તે પ્રમાણે જ ખરડા ઉપર વોટ આપવો બંધનકર્તા છે. આવી કોઈ પ્રણાલિકા અમેરિકામાં અમલમાં નથી.)

લેખના અંતમાં બાબા સાહેબ આંબેડકરે બંધારણ માટેની લખેલી નોંધ ઘણી સૂચક અને જાણે કે ભવિષ્યની આગાહી કરી હોય તેવું લાગે છે તેનો ઉલ્લેખ યથાર્થ રહેશે. તેમણે જણાવ્યું હતું કે, 'નાતજાત અને સંપ્રદાયો વચ્ચેના ઘર્ષણોને લક્ષમાં લેતાં ભારતની સંસદમાં અસંખ્ય પક્ષો અને જૂથો સર્જાશે તેવી પૂરેપૂરી શકયતા છે. આવી પરિસ્થિતિમાં એક વાત નિશ્ચિત છે કે આપણે અપનાવેલી સંસદીય પદ્ધતિમાં સ્થિર સરકાર હોવી મુશ્કેલ હશે. આવા પક્ષો અને જૂથો પોતાના નજીવા સ્વાર્થ માટે અંદરોઅંદર સતત લડતા રહેશે અને સરકારને ઊથલાવવાની પેરવી કરતા રહેશે. વારંવાર પતન થતી સરકારથી દેશમાં અરાજકતા ફેલાશે. જો આમ બને તો અમેરિકન ઢબની સરકાર જે પણ સંસદીય પદ્ધતિ જેટલી જ લોકશાહીવાદી અને જવાબદાર શાસનપદ્ધતિ છે તે આપણો વિકલ્પ બની રહેશે.

બંધારણસભાના ચેરમેન તરીકે ડૉ. આંબેડકરને ભારતીય બંધારણના 'ઘડવૈયાઓ'માં અગ્રેસર ગણવામાં આવે છે. પણ હકીકતમાં ડૉ. આંબેડકરે ૨જી સપ્ટેમ્બર ૧૯૫૩માં જે શબ્દો ઉચ્ચાર્યા તે આ માન્યતાઓનું સંપૂર્ણ ખંડન કરે છે, 'મારા મિત્રો મને કહે છે કે આ બંધારણનું ઘડતર મારા હાથે થયું છે પણ આ બંધારણ મને બિલકુલ પસંદ નથી, એ કોઈને પણ અનુકૂળ આવે તેવું નથી. આને જો બાળીને નષ્ટ કરવું હોય તો તેમાં હું પહેલ કરવા પણ તૈયાર છું.' (શ્રી અરુણ શૌરીએ ૨૦૦૭માં લખેલું 'સંસદીય લોકશાહી' પુસ્તક પૃ. ૧૮) આજે જો ડૉ. આંબેડકર જીવતા હોત અને આ બંધારણની ફલશ્રુતિ તરીકે આપણે અપનાવેલી સંસદીય શાસનપ્રણાલીમાં જે રીતની ભ્રષ્ટાચારે માઝા મૂકી છે અને રાજકારણીઓએ લાભ ઉઠાવ્યો છે તે જોતાં આ શાસનપદ્ધતિ બદલવા માટે તેઓ જેહાદ ઉઠાવત તેમાં કોઈ શંકા નથી.

પક્ષને મળેલા મતો પ્રમાણે ૫૦ ટકા સીટોની ફાળવણી

સાચી પ્રમુખીય લોકશાહીની સાથેસાથે આપણે હાલની ચૂંટણી પદ્ધતિમાં પણ અમુક સુધારા કરવાની તાતી જરૂરિયાત છે. ઉમેદવારને વિધાનસભા કે લોકસભામાં ચૂંટાવા માટે આપણી હાલની પદ્ધતિ પ્રમાણે જે ઉમેદવારને સૌથી વધારે મત મળે તે ચૂંટાયેલો જાહેર થાય છે. આના સંદર્ભમાં જર્મનીએ અપનાવેલી પદ્ધતિ બિરદાવવા જેવી છે. આપણે હાલ અપનાવેલી પદ્ધતિમાં ઘણી વખત પોતાને મેળવેલા મતોની ટકાવારી કરતા રાજકીય પક્ષોને મળતી સીટોમાં મોટો તફાવત જોવા મળે છે. દા.ત. હાલમાં જ થયેલી ઉત્તરપ્રદેશની વિધાનસભાની ચૂંટણીમાં માયાવતીની બી.એસ.પી. પાર્ટીને કુલ મતોના ૨૫.૯ ટકા મત પ્રાપ્ત થયા છે અને તેમના પક્ષને ૪૨૫માંથી ૮૦ સીટ મળી છે. જ્યારે તેની સામે મુલાયમસિંઘના સમાજવાદી પક્ષે કુલ મતોના ૨૯.૨ ટકા મતો મેળવ્યા છે અને તેમના પક્ષને ૪૨૫માંથી ૨૨૪ સીટો મળી છે. એટલે કે ફક્ત ૩.૪ ટકા વધારે મતો પ્રાપ્ત કરીને મુલાયમસિંઘના પક્ષને બી.એસ.પી. કરતાં ૨૮૦ ટકા વધારે સીટો પ્રાપ્ત થઈ છે ! આજે સર્વત્ર અખિલેશ યાદવ હીરો બની ગયો છે પણ કોઈએ આ મુદ્દા ઉપર ચર્ચા નથી કરી. આવા અનેક દાખલાઓ ટાંકી શકાય. સૌથી વધારે અસમતોલપણું ૧૯૯૧માં તામિલનાડુની વિધાનસભાની ચૂંટણીમાં જોવા મળ્યું હતું. આ ચૂંટણીમાં ડી.એમ.કે.ને કુલ મતોના ૨૧.૪ ટકા મતો મળવ્યા છતાં ૨૩૨ સભ્યોની વિધાનસભામાં ફક્ત એક જ સીટ પ્રાપ્ત થઈ હતી. જ્યારે ૪૪.૪ ટકા મતો પ્રાપ્ત કરનાર એ.આઈ.ડી.એમ.કે.એ ૧૬૩ સીટો જીતી હતી. જે કુલ સીટોની ૭૦ ટકા હતી. આ અસમતોલન દૂર કરવા માટે જર્મનીએ અપનાવેલી પદ્ધતિ અનુકરણીય છે. આ પદ્ધતિ હેઠળ ૫૦ ટકા બેઠકો રાજકીય પક્ષોને તેઓએ મેળવેલા મતોની ટકાવારી પ્રમાણે ફાળવવામાં આવે છે અને બાકીના ૫૦ ટકા આપણી પદ્ધતિ પ્રમાણે જે ઉમેદવાર સૌથી વધારે મત મેળવે તે પ્રમાણે ફાળવાય છે. હકીકતમાં જર્મનીમાં મતપત્રકને બે વિભાગમાં વહેંચવામાં આવે છે અને મતદારને એક મત ઉમેદવાર માટે અને બીજો મત રાજકીય પક્ષની પસંદગી માટે હોય છે અને ૫૦ ટકા બેઠકો રાજકીય પક્ષોએ મેળવેલી ટકાવારી પ્રમાણે ફાળવવામાં આવે છે. આ પદ્ધતિમાં અસમતુલન દૂર થવાની સાથે બીજો ફાયદો એ છે કે જે પક્ષને આપણે સમર્થન આપતા હોઈએ તે પક્ષે ચૂંટેલા ઉમેદવાર કરતા અન્ય રાજકીય પક્ષના ઉમેદવારની લાયકાત વધારે હોય તો મતદાતાને પાર્ટી અને ઉમેદવાર બેયને યોગ્યતા પ્રમાણે ચૂંટવાની તક મળી રહે છે. (આ પદ્ધતિ પ્રમાણે પાર્ટીએ ટકાવારી પ્રમાણે જે સીટો તેઓને ફાળવવાની હોય છે તે માટે પોતાના નક્કી કરેલા ઉમેદવારોની યાદી અગાઉથી અગ્રતાક્રમ અનુસાર આપવી પડે છે અને સામાન્ય રીતે ટોચના આગેવાનોને પક્ષ તરફથી અગ્રતાક્રમ મળતો હોવાથી તેઓને ચૂંટણી જીતવા માટેની કડાકૂટ ન રહેતાં તેઓ રાષ્ટ્રીય ધોરણે પોતાના પક્ષની ચૂંટણી ઝુંબેશ પર વધારે ધ્યાન આપી શકે છે અને પોતે કોઈ મતદારક્ષેત્રનું પ્રતિનિધિત્વ નહિ ધરાવતા હોવાથી તેઓનું દૃષ્ટિબિંદુ વધારે વિશાળ બને છે) આજે આપણે ત્યાં રાષ્ટ્રીયકક્ષાની પાર્ટીના ટોચના આગેવાનો પણ પ્રધાન કે મુખ્યપ્રધાન યા વડાપ્રધાનપદે ચૂંટાયા બાદ પણ પોતે જે મતદાર વિસ્તારથી ચૂંટાયા હોય તેના વિકાસ માટે પોતાના હોદ્દાનો શકય તેટલો ઉપયોગ કરવા પ્રેરાય છે જે સમગ્ર રાજ્ય કે રાષ્ટ્ર હિતની દૃષ્ટિએ અયોગ્ય કહેવાય.